

VÅRA UTLANDSSVENSKAR

Av direktör ERIK NYLANDER, Stockholm

UNDER mina resor i Europa och andra världsdelar har jag helt naturligt haft rikliga tillfällen att göra besök hos svenska sammanslutningar, liksom att träffa våra landsmän i förskingringen. Härvid har — vid sidan av de kommersiella uppdrag, som mina resor närmast gällt — dessa utlandssvenskars ställning gentemot hemlandet många gånger även kommit på tal. Jag har tyvärr därvid ej sällan kunnat konstatera ett visst missmod. Utlandssvenskarna få ej sällan leva under betydligt sämre förhållanden än hemmasvenskarna. De känna dessutom sitt arbete ej alltid tillräckligt uppskattat och finna sig mången gång bortglömda från hemmasvenskarnas sida.

Jag har därför länge gått och funderat på, om ej något borde göras till förmån för utlandssvenskarna. Stödd på mina erfarenheter tog jag i höstas upp saken, varvid jag rådgjorde med bl. a. en f. d. utlandssvensk, som sedan lång tid tillbaka intresserat sig för dessa problem, nämligen direktör Birger Hammar. När jag nu med anledning av den motion, jag väckt i riksdagen, av Svensk Tidskrift blivit ombedd att göra ett uttalande om svenskheten utomlands, skall jag här icke ingå på någon redogörelse för de olika förslag, som jag där framställt, utan endast framföra några mera allmänna synpunkter. Dock bör jag kanske inledningsvis blott punktvis ange de viktigaste önskemål, vilka jag anser böra ingå i den allsidiga utredning, som jag förordat:

En allmän registrering eller mantalsskrivning av de svenskar, som äro och vilja förbli svenska medborgare, borde årligen ske genom legationers och konsulats försorg. En nämnd eller byrå, antingen under socialstyrelsen eller utrikesdepartementet, borde inrättas för att handha dessa utlandssvenskars problem. Politisk rösträtt borde under nödiga garantier tillerkännas dem. Deras delaktighet i vårt lands sociala förmåner borde både klarläggas och underlättas. En registreringsavgift, förslagsvis fem kr. för varje myndig person, borde upptagas, dels för att täcka admi-

nistrationskostnaderna för byrån och registreringen, dels för att möjliggöra bildande av en fond till social hjälp bland behövande utlandssvenskar. Det nuvarande tillståndet, enligt vilket utlandssvenskar jämställas med utländska medborgare i fråga om rätt att stifta bolag eller vara ledamot av aktiebolag, bank- och försäkringsbolag, borde i Sveriges eget intresse korrigeras. Större möjligheter till skolgång i hemlandet och framför allt likställighet med hemmasvensk ungdom vid inträde i svenska undervisningsanstalter borde tillkomma registrerade utlandssvenskars barn. En kortvågssändare borde färdigställas för utsändning av lämpliga svenska program till utomlands boende svenskar.

Jag vill härmed på förekommen anledning tillägga, att jag icke anser det ofrånkomligt att alla dessa eller andra tänkbara åtgärder — om de nu i princip skulle vinna riksdagens gillande — ovillkorligen böra vidtagas samtidigt och i ett sammanhang. Liksom det ena goda ej bör förskjuta det andra, bör den omständigheten att riksdagen eventuellt skulle ställa sig avvisande till någon eller några punkter ej förskjuta sådana önskemål, varom enighet kan nås. Vad jag anser högeligen av nöden är att utlandssvenskarnas stora problem för en gångs skull tas upp i hela sin vidd till undersökning. Jag tror också att detta problem om möjligt bör lösas ej med små ingrepp utan med ett kraftigare tag, principiellt, ideellt, nationellt. För en sådan hemmasvenskarnas över partierna stående manifestation av samhörighet med våra fjärran landsmän kan intet år falla sig lämpligare än Delawareminnets.

Det har givetvis aldrig varit de intresserade obekant, att antalet svenskar i utlandet vida överstigit antalet utlänningar i Sverige, även sedan man reducerat utlandssvenskarnas tal med svensk-amerikanernas jättesiffra. Sverige befinner sig i det läget, att det är ett av Europas i befolkningshänseende enhetligaste länder. Ungefär endast var hundra person i Sverige är född i utlandet, samtidigt som över var tionde av dess söner och döttrar — om man skulle sätta de i Sverige födda utlandssvenskarna i relation till Sveriges nuvarande folkmängd — sökt sig ut i världen antingen på grund av ekonomiska svårigheter hemma eller för att i utlandet främja svenska intressen eller av andra, mera individuella skäl. Siffrorna böra verkligen mana till eftertanke. När trycket på vår egen arbetsmarknad nu lättat eller, kanske ännu mer, när trycket mot våra svenskar i utlandet skärpts i hägnet av den alltmer florerande nationalismen, se vi också huru-

som immigrationen överstigit emigrationen. I denna tid, då befolkningskrisen så dominerar den offentliga debatten i Sverige, ha vi med andra ord en befolkningspolitisk reservfond utomlands. Att så långt det är möjligt uppehålla kontakt med utlandssvenskarna är därför ett led i en svensk aktiv befolkningspolitik.

Alla de ovan angivna beräkningarna av utlandssvenskarna äro tyvärr blott approximativa. Jag måste tillstå, att jag funnit det anmärkningsvärt att den svenska statistiken så föga intresserat sig för att söka ge bästa möjliga upplysning om utlandssvenskarnas antal. I Pehr Vargentins land, en gång i tiden ett föregångsland inom befolkningsstatistiken, för man väl statistik över trädgårdarnas hallonbuskar och företar — i och för sig högst behöfliga — svinräkningar men utlandssvenskarnas antal håller man sämre reda på — jag säger detta själfallet icke med någon ond vilja mot våra myndigheter utan endast för att konstatera, att utvecklingen ibland låt vara oavsiktligt kan göra staten klarögd för underordnade ting och blind för väsentligheter.

Det skulle vara frestande att från mina besök utomlands berätta en del intryck från samtal med utlandssvenskar och interiörer från deras sammanslutningar. De starkaste och mest gripande minnena har jag kanske från landsmännen i Sydamerika, både i storstäderna och på landsbygden. Jag skall dock avstå härifrån för att i stället lämna några utdrag ur brev, som under de senaste veckorna kommit mig tillhanda från utlandssvenskar med anledning av motionen. Jag gör dessa extrakt, emedan jag tror att det kan vara av intresse för hemmasvenskarna att få del av stämningar och önskningsar, som tala ur dessa brev. (Utlandssvenskarnas synpunkter torde bättre klarläggas, när de yttranden inkomma, som andra kammarens femte tillfälliga utskott infordrat.)

Hur både rörande och ömmande förhållandena i en svensk koloni kunna gestalta sig, framgår av detta brev från en konsul i en tysk stad, där dock en del svenskar torde vara tyska medborgare:

»Konsulatet läste i Svenska Dagbladet av den 13 januari på sidan 13 med det allra största intresse artikeln: 'Svenskar i utlandet böra stödjas.' Konsulatet har nämligen sedan många år tillbaka försökt att på alla sätt hjälpa de inom konsulatets distrikt bosatta fattiga svenskarna. — — — Flera av dessa svenskar äro gamlingar på 80—90 år och hava mycket svag hälsa; några äro t. o. m. sängliggande. Härvarande sjömanspastor N. N. har sedan länge haft mycket god förbindelse med dessa fattiga människor. Konsulatet å sin sida har bemödat sig mycket om att söka hopsamla penningmedel för att

hindra deras nöd. Även om dessa gamla svenskar av tyska myndigheterna få samma understödsförmåner som tyskarna själva giva sina hjälpbehövande, så äro dessa givetvis långt ifrån tillfredsställande, och även om härvarande polismästare ett flertal gånger lovat bringa hjälp så långt det går, skulle undertecknad ändå gärna vilja anhålla om hjälp för de gamla svenskarna här. Pastor N. N. reser ofta omkring till de utanför (staden) bosatta gamlingarna, av vilka några sedan längre tid tillbaka ligga svårt sjuka. Dessa behöva den snaraste hjälp.

En annan behjärtansvärd sak är stödandet av härvarande svenska skola, som hållits öppen sedan 25 år och nu förestås av fröken N. N. Elevantalet varierar mellan 6—10 stycken. Några egentliga ordinarie understödsmedel för skolan finnas icke, utan fröken N. N. nöjer sig med 150 riksmark för hela året för sitt arbete.

Vidare existerar här Svenska Föreläsningföreningen, vars ledare och ordförande undertecknad är. Denna förening har ett medlemsantal på cirka 120 personer, men årsavgifter äro endast RM 2:— per person eller RM 4:— för familj. För denna lilla avgift äga medlemmarna tillträde till de 6—8 föredrag på svenska språket. — — —»

Från ett transoceaniskt land skriver en affärsman till mig:

»I avlägsna länder som — — — ha legationerna i allmänhet ett register för i landet boende svenskar, men jag vet icke, om detta är fallet med konsulatet ute i landet. Det har väl knappast förekommit under de senaste åren, att någon svensk övergått till — — — medborgarskap, men det är ett faktum, att utvecklingen här i nationell riktning är så stark, att svenskar så småningom se sig tvungna att antaga (landets) medborgarskap. En registrering i den mening, Du föreslagit, skulle säkerligen i någon mån hindra en sådan utveckling. Att göra svenskarna här mot en skälig avgift delaktiga av pensions- och andra förmåner vore ytterligare ett medel i samma riktning. Annars gäller naturligtvis vad minister N. N. påpekat, nämligen att det viktigaste är att taga hand om barnen, så att dessa icke helt naturaliseras i landet. Den vanliga utvecklingen är annars den, att den uppväxande ungdomen, som är född här, i många fall icke vilja veta av sitt utländska ursprung utan gå helt upp i landets nationalism. Ett medel för att upprätthålla svenskheten i ett avlägset land som — — — vore säkerligen radioutsändning i enlighet med Ditt förslag. Jag anser, att detta har ett alldeles speciellt intresse, om radiostationen utrustas med sändare, som kunna göra sig hörda i konkurrens med de kraftiga engelska, tyska och italienska sändarna, och naturligtvis med speciella program. Kolonierna i — — — består ju till stor del av ingenjörer och affärsmän, som arbeta för svenska intressen, och speciell radioutsändning har således även ett kommersiellt intresse.»

Olika punkter understrykas i brevuttalandena mer eller mindre starkt alltefter brevskrivarens yrkesställning och särskilda intres-

sen. Sålunda förorda en del affärsmän varmt, att svenska medborgare i utlandet bli mera likställda med hemmasvenskar i fråga om möjligheten att vara styrelseledamöter av svenska bolag m. m. Andra framhålla det betydelsefulla i att utlandssvenskar — naturligtvis fortfarande svenskar med bibehållet svenskt medborgarskap — ej ställas utanför svensk sociallagstiftnings förmåner, t. ex. genom att få inbetala folkpensionsavgifter. Den allra största vikt tillmäter man ganska allmänt ett bättre ordnande av möjligheten till skolgång i hemlandet och tillträde till svenska undervisningsanstalter för utlandssvenskars barn. Den årliga mantalskrivningen bör, anse ett par diplomatiska representanter, relativt lätt kunna genomföras.

I fråga om politisk rösträtt åt registrerade utlandssvenskar — vilket enligt min mening borde kunna ske genom att före valet via legation eller konsulat insända valsedel till den sista mantalskrivningskommunen i hemlandet — har jag redan i motionen framhållit, att en positiv lösning av denna redan tidigare framförda fråga ej gärna kan åstadkommas utan iakttagande av en viss försiktighet. Även brevskrivare ha antytt problemets komplicerade natur. Att problemet dock icke är tekniskt olösligt vittna lagstiftningar från Tyskland och Norge om. Frågan har kommit i ett annat läge än tidigare, sedan vallagen nu gör det möjligt för en till utlandet avrest hemmasvensk att rösta på legation eller konsulat. Det skulle te sig föga rättfärdigt, om — för att tillspetsa saken — en hemmasvensk gigolotyp, vid valtillfället dagdrivande vid någon utländsk badort, väl skulle få avge sin röst, medan en i utlandet bosatt svensk ingenjör skulle förvägras samma rätt, t. o. m. om han vid valet befunde sig i hemlandet. En svensk minister stryker också särskilt under, vad jag yttrat i motionen, att det inte kan anföras något förnuftigt skäl, varför rösträtt skall förmenas t. ex. en arbetare vid ett svenskt dotterbolag, när samma rätt genom särskilda anordningar ges svenska sjömän. Det väsentliga i rösträttsfrågan är att principiellt ej utanför aktiv medborgarrätt ställa utlandssvenskar, vilkas rättsliga och faktiska »svenskhet» ej på något sätt skiljer dem från de hemmavarande. Sedan må tillämpningen av denna princip bli en valteknisk fråga; att göra det möjligt för absolut alla att kunna i tid rösta torde vara ogörligt, och det bör härvid observeras, att t. ex. ogifta åldringar eller sjuklingar i Sverige ibland ej heller kunna rösta.

En av de erfarnaste svenska generalkonsulerna har i brev vittnat om det synnerligen stora intresse, varmed utlandssvenskarna registrera moderlandets åtgöranden i syfte att knyta banden fastare mellan landsmännen hemma och ute. En systematisk lösning finner han behövlig:

»För egen del får jag säga, att motionen innehåller mycket framsynta uppslag och att den framlagts vid ett tillfälle, då frågan om utlandssvenskarnas ställning är direkt aktuell. Förslaget om en allsidig utredning av denna fråga är minsann icke för tidigt väckt, och jag gratulerar Dig till detsamma. Varje åtgärd, som kan knyta förbindelserna fastare mellan utlandssvenskarna och hemlandet, kommer säkert att gagna alla parter. Exportföreningens jubileumsfond och den (Sigfrid) Hanssonska kommittén (med uppgift att förhjälpa hemvändande svenskar till arbetsmöjligheter) hava ju båda värdefulla uppgifter att fylla, men det torde väl först vara efter ett eventuellt genomförande av de av Dig framlagda förslagen, som utlandssvenskarnas rättsställning gentemot hemlandet kan anses hava blivit reglerad på ett mera tillfredsställande sätt. — — — Att vi i utlandet komma att följa frågans vidare utveckling med mycket stort intresse är säkert.»

För mig framstår spørsmålet om utlandssvenskarna främst och övervägande såsom en ideell akt av det starka nationalmedvetande, vilket på ett så glädjande sätt alltmer präglar våra dagars svenskar i olika läger. Det är dock även ett materiellt problem av största vikt. Sveriges nuvarande välstånd bygger i hög grad på våra exportindustriers offensiva kraft samt på våra teknicisi och affärsmäns duglighet. Det är ett livsintresse för Sverige att kunna upprätthålla sin export liksom att ständigt och vaksamt insamla erfarenheter och rön utifrån. Båda faktorerna främjas i högsta grad genom möjligheten att förmå dugligt folk att ge sig ut i världen, än som affärs- eller industriledare, än som pionjärer, än som praktikanter eller studerande, än som montörer eller kvalitetsarbetare. Det kan i en framtid bli svårare att locka ut svenskar, om trycket på arbetsmarknaden hemma ej blir lika starkt som förr och om vanskligheterna i utlandet för främlingar ytterligare förtätas. Framför allt kan det bli svårt, om utlandssvenskarna ej få stöd hemifrån, om de känna sig expatrierade och om de vid hemkomsten finna dörren stängd.

Av utlandsfarares skicklighet, framsynthet, djärvhet och skaparkraft ha vi alla i Sverige profiterat. Till oräkneliga utlandssvenskar står Sverige i stor skuld. Vi böra i handling erkänna den och avbetala den.